

МИЛОШ В. МАРКОВИЋ*
Интернационални Универзитет
Брчко
МИЛОВАН КОМНЕНИЋ**

УДК 351.78:177(351.74/.76)
Монографска студија
Примљен: 22.12.2016
Одобрен: 12.01.2017
Страна: 105-118

БЕЗБЕДНОСНА КУЛТУРА И ПОЛИЦИЈСКА ЕТИКА

Сажетак: Аутори у раду ближе објашњавају значење безбедносне културе и полицијске етике, као и природне везе и међусобну условљеност безбедносне културе и професионалног кодекса полиције као субјекта у систему безбедности. У раду се разматрају различита схватања појма безбедности и појмовно одређење безбедносне културе. Безбедносна култура значајно доприноси јачању и развоју безбедности. Активност на подизању нивоа безбедносне културе, а пре тога и безбедносне свести треба да буде заснована на објективним потребама заједнице да заштити своје вредности од свих извора, облика и носилаца угрожавања. Концепт безбедносне културе је заснован на одређеним принципима. У раду је посебно истакнут принцип моралности и законитости. Етички аспект безбедносне културе огледа се, пре свега, у обављању функције безбедности поштовањем етичких принципа.

Обављање полицијских послова регулисано је законом, другим прописима и правилима струке чија је свака повреда санкционисана. Међутим, осим правних, полицијски службеник дужан је да се придржава и моралних закона, тј. да поштује и одређе Кодекса полицијске етике који представља скуп правила о етичком поступању полицијских службеника. Главни циљеви полиције су одржавање јавног реда и спровођење закона, заштита и поштовање људских права, превенција и откривање кривичних дела и други видови борбе против криминала, пружање помоћи и служење људима у складу са Уставом, законом и међународним стандардима.

Кључне речи: безбедност, култура, безбедносна култура, кодекс, полицијска етика, моралност, законитост

Увод

Да бисмо ближе објаснили значење безбедносне културе, неопходно је прво одредити значење њених саставних компоненти: безбедности и културе. Безбедност је део културе, иако примена безбедносне културе има превасходно утицај на безбедност, без обзира на то у којој области људске делатности је

* markovic@pravni-fakultet.info

** masha.komnenic@gmail.com

посматрамо.¹ Безбедност и култура су појмови који су лако нашли начин да се допуне и изграде одређени однос. Ако се култура одређује као скуп универзалних вредности на основу којих човек одређује свој положај у друштву и свету, а безбедност као заштићеност тих вредности, веома је јасна повезаност и условљеност та два појма.

Безбедност и одбрана су виталне функције сваког друштва – државе, поред на пример, привреде, просвете, здравства, о којима се држава стара као носилац монопола власти, суверенитета и организације живота. При одређивању појма безбедности, полази се, углавном од става да је безбедност основни атрибут сваке државе и да је везан за њену заштитну функцију.

Појам безбедности има више значења. Његово одређивање као друштвеног феномена је такође сложено питање. Током историје под појмом безбедности су се подразумевали разни садржаји. За појам безбедности се обично каже да је настао када и живи свет, односно човек. Свако живо биће има своју основну преокупацију, а то је како опстати (преживети), како се развијати и како обезбедити наставак своје врсте.

Схватања појма и дефиниције безбедности

Посматрајући заштитну функцију државе кроз раније наведен систем теорије државе, по коме држава има саму једну функцију, логично је да поборници овога мишљења сматрају да не постоји самостална функција безбедности. У складу с тим, безбедност се може дефинисати као једна од делатности. Уз њу се још наводе привредне, културне и друге делатности.

Делатност безбедности остварује се, према њиховом мишљењу, обављањем низа појединачних радњи и активности разних државних органа или других субјеката који на овај или онај начин учествују у њој.

Насупрот овом, у теорији постоје и друга мишљења, која безбедност посматрају као функцију. Као потврду овог става наводимо мишљење Сретена Ковачевића: *"Као функција – безбедност је нераздвојни атрибут државе и подразумева вршење послова безбедности ради заштите одређених вредности, без обзира на друштвено уређење, политички систем и облик власти. Функција безбедности и организација безбедности чине систем безбедности."*²

Најчешће тумачење појма безбедности у домаћој литератури полази од претпоставке да се под тим термином подразумева одређено *стање, организација, функција или систем или све то заједно*.

Стање безбедности опредељује подручје активности и носилаца стабилности, односно угрожавања датог поретка, па се у том смислу може говорити о различитим облицима безбедносног стања (политичко-безбедносна

¹ Стајић, Љубомир, Миљалковић Саша, Станаревић, Светлана (2005): *Безбедносна култура*, друго издање, Драганић, Београд, стр. 20.

² Ковачевић, Сreten (1980): *Osnovi sistema društvene samozaštite*, VŠUP, Београд, стр. 14.

ситуација, стање криминалитета, јавног реда и мира, безбедност саобраћаја и сл.).³

Слободан Милетић дефинише безбедност као „*правно уређиваним и обезбеђиваним друштвеним односима, успостављено, одржавано и унапређивано стање у држави, које омогућава ефективну заштићеност државе и грађана који у њој живе од свих (спољних и унутрашњих) противправних аката (активности) којима се угрожава уставни поредак, суверенитет, независност, и територијална целокупност државе, рад државних органа, обављање привредних и друштвених делатности и остваривање слободе, права и дужности човека и грађанина.*”,⁴

На крају наводимо дефиницију из једне студије УН о безбедности рађеној 1986. године: „*Безбедност је стање у коме државе сматрају да нема опасности од војног напада, политичког притиска или економске присиле, тако да могу слободно да се развијају и напредују.*”,⁵

Пре свега, безбедност је атрибут сваке државе; то је функција државе и може се посматрати као организација и стање. У зависности од објекта заштите, безбедност се дели на: националну, војну, јавну, личну итд.

Суштина безбедности јесте да друштво преко ње као делатности остварује одређени циљ, који се састоји у заштити. Функција безбедности је много шира и не остварује се само делатношћу органа безбедности и других субјеката који се баве пословима безбедности. У историји државности заштитна функција се искључиво остваривала преко органа безбедности (полиције), тако да се активност ових органа, третира као самостална функција, идентификујући се са заштитном функцијом у целини. Ова поставка је неоснована јер изједначаје суштину државе и њених функција са њеном формом и институцијама (државним органима и њиховом делатношћу).⁶

У нашој земљи су у односу на ранији период извршене битне промене у суштини државе и њених класичних функција. Безбедност се посматра као политичка категорија у оквиру интегралног друштвено-политичког система и друштвених односа који се остварују у оквиру владавине права и правне државе. Из овако одређених појмова може се извести закључак да се функција безбедности и заштитна функција државе не разматрају као посебне и различите самосталне категорије.

Уважавајући све наведено, Љубомир Стајић безбедност дефинише на следећи начин: „*Безбедност је својство неког реалног друштвеног, природног или техничког субјекта (бића, творевине или ствари) испољено као успостављено, одржано и унапређено стање или вредност, а која се изражава кроз испуњеност минимума одређених (безбедносних) стандарда својствених том*

³ Стајић, Љубомир (2015): *Основи система безбедности са основама истраживања безбедносних појава*, шесто измењено и допуњено издање, Универзитет у Новом Саду, Правни факултет у Новом Саду, Центар за издавачку делатност, стр. 24 и 25.

⁴ Милетић, Слободан (1997): *Полицијско право*, Полицијска академија, Београд, стр. 13.

⁵ Conception de la securite, Serie d' etudes 14, Publication des Nations Unies, 1986. A/40/553.

⁶ Ivančević, Nikola (1992): *Društvena samozaštita I deo*, Fakultet narodne odbrane Beograd, str. 44.

субјекту, а што му омогућава реалну основу за опстанак, рад, раст и развој без обзира на носиоце, облике, време и место угрожавања...⁷

Дефиниције безбедносне културе

Мало је домаћих аутора који су покушали да дају дефиницију безбедносне културе. Према мишљењу Обрена Ђорђевића, безбедносна култура је „*део опште културе појединца, одређене средине или друштва. Скуп сазнања из области безбедности (основне вредности и тековине које су објект напада и заштите, методи и облици, као и носиоци угрожавања) која чине појединце, средине и друштво способнијим да распознају методе, облике и радње угрожавања, као и носиоце тих делатности, без обзира где се и како испољавају...⁸*

Поменута дефиниција се сматра претечом и добрим покушајем да се дефинише појава чије се присуство у области безбедности осећало, а о којој се није скоро ништа писало. Данашње схватање појма безбедности, као и неки међународни покушаји о истој теми, захтевају да се она надогради новим елементима који ближе одређују савремено схватање садржаја безбедносне културе.

Према Љубомиру Стајићу „*Безбедносна културу можемо дефинисати као скуп усвојених ставова, знања, вештина и правила из области безбедности, испоњених као понашање и процес, о потреби, начинима и средствима заштите личних, друштвених и међународних вредности од свих извора, облика и носилаца угрожавања, без обзира на место или време њиховог испољавања.⁹*

Стајић такође каже како „безбедносна култура подразумева рад, и то свесни рад с циљем очувања постојећег (примарни циљ) или стварања повољнијег (секундарни циљ) безбедносног окружења или бољих услова за живот.“¹⁰

На основу дефиниција безбедносне културе које су представљене могу се извести неке основне карактеристике безбедносне културе: да је безбедносна култура део опште културе; да обухвата ставове, знања и вештине из области безбедности; да се ставови односе на позитиван (проактиван) приступ потреби заштите себе и других, државе и међународне заједнице; да има, пре свега, превентивну улогу; да је одлика како глобалног друштва тако и појединца и њен циљ је да сачува вредности једног друштва.¹¹

На основу наведених карактеристика треба посебно нагласити да безбедносна култура има врло важну превентивну или проактивну улога у одвраћању и/или спречавању и /или предупређењу неких облика и носилаца угрожа-

⁷ Стајић, Љубомир, оп. cit., стр. 28.

⁸ Dorđević, Obren (1986): *Leksikon bezbednosti*, Partizanska knjiga, Beograd, стр. 23.

⁹ Стајић, Љубомир, оп. cit., стр. 57.

¹⁰ Стајић, Љубомир, оп. cit., стр. 58.

¹¹ Стајић, Љубомир, оп. cit., стр. 59.

вања које могу нанети штету или изазвати мање или веће последице појединцу, друштвеној групи, организацији, држави. Из дефиниције се може видети да је реч о сложеној категорији мултидисциплинарног садржаја.

Под безбедносном културом може се подразумевати безбедносна активност која изражава спремност деловања и понашања у складу са стеченим знањима и вештинама, као и у складу са прихваћеним вредносним ставовима. Огледа се у препознавању опасности, реаговању на њих избегавањем опасности, отклањањем опасности или упућивањем на оне субјекте који ће професионално реаговати и сачувати угрожене вредности.¹²

Безбедносна култура се може дефинисати и као појава која обухвата свест о законским обавезама, ставове о начину њиховог извршавања, писана и неписана правила понашања, специфични етички кодекс, развијен механизам за превентивно и репресивно деловање у односу на појаве и носиоце угрожавања виталних вредности друштва.¹³

Безбедносна култура је данас један од најбитнијих чинилаца превенције друштвених сукоба како на националном тако и на међународном плану. Процес сарадње и образовања најповољнији су за изградњу безбедносне културе чији је значај неоправдано занемарен и која има значајну улогу у очувању безбедности.¹⁴

Прва сазнања и садржаји безбедносне културе стичу се у породици, а онда даље проширују током школовања, допуњују на радном месту, уобличавају културним идентитетом и обрасцима, непосредним окружењем и саморефлектују карактером и развијеношћу позитивне личности појединца. Ако сагледамо безбедносну културу у односу на друштво, проналазимо њено присуство у свим областима људске делатности: политици, економији, спорту, медицини, науци, техничко-технолошким системима, образовању, систему безбедности, заштити животне средине, медијима и слично.¹⁵

Ако се анализира оно што је до сада речено о култури и безбедности, намеће се став о неопходности посматрања безбедносне културе и као инструмента саме безбедности. Узрочно-последична веза безбедности и безбедносне културе је недвосмислена и трајна, а то указује и на значај даљег проучавања ове зависности као и утврђивање фактора који одређују безбедносну културу.

¹² Станаревић, Светлана, Ејдус Филип (уредници) (2009): *Појмовник безбедносне културе*, Центар за цивилно-војне односе уз покровитељство Министарства омладине и спорта, Београд, стр. 16.

¹³ Вуковић, С., Мијалковић, Саша (2003): *Допринос припадника полиције сопственој виктимизацији*, Угрожавање безбедности припадника полиције – узроци, облици и мере заштите, Полицијска академија, Београд, стр. 292.

¹⁴ Милашиновић, Радомир, Милашиновић, Срђан, Путник, Ненад (2012): *Теорије конфликта*, Факултет безбедности, Београд, стр. 234-238.

¹⁵ Стајић, Љубомир, Мијалковић Саша, Станаревић, Светлана, op. cit., стр. 34-38.

Однос између безбедносне културе и полицијске етике

Да бисмо разумели у каквом су односу безбедносна култура и полицијска етика, као и природне везе између безбедносне културе и полицијске етике, у другом делу рада ћемо ближе објаснити полицијску етику.

Однос безбедносне културе и полицијске етике је однос *општег према посебном*. Кодекс полицијске етике предвиђа савесно и ефикасно обављање послова безбедности, а тиме и максимални допринос безбедности. Уважавање принципа безбедносне културе доводи до минималних штетних последица у полицијској професији. С обзиром на то да је безбедност у овом случају најопштија категорија, а да полицијска професија доприноси њеној оптималности и да је доследно споровођење норми кодекса полицијске етике само један сегмент безбедносне културе, закључује се да је однос безбедносне културе према кодексу полицијске етике однос општег према посебном.

Кодекс полицијске етике и безбедносна култура су *директно и обострано сразмерне категорије*. Од степена развијене свести о неопходности поштовања кодекса полицијске етике и од обима његовог поштовања зависи и степен развијености безбедносне културе. С друге стране, од степена развоја безбедносне културе зависи и обим уважавања и примене принципа полицијске етике.

Безбедносна култура и кодекс полицијске етике су *комплементарне (допуњујуће) категорије*. Познавање и поштовање стандарда кодекса полицијске етике индикатор је развоја безбедносне културе. Исто тако, поштовање кодекса додатно изграђује безбедносну културу појединца и колектива. Када безбедносна култура у једном тренутку достигне висок ниво и превазиђе постојеће стандарде професије, онда појединци и колективи предлажу, допуњују или мењају кодекс.¹⁶

Полицијска етика

Полицијски службеник није само представник државе, односно његовог система безбедности. Он је пре свега човек. Максима „*не чини другима оно што не би волео да други чини теби*“ представља норму једног другог, вишег закона. Наравно, реч је о моралном закону друштва којег се сваки појединац, па и полицијски службеник треба придржавати. Кодекс полицијске етике једним делом представља листу образаца понашања и поступака полицијских службеника које од њих, независно од правних прописа, очекује друштво и колектив професије. Наравно да друштво од полицијских службеника очекује поштовање законске регулативе, а његов колектив поштовање подзаконских и интерних прописа, али овде је реч о поштовању „виших“ вредности, уз максимално исказивање хуманости у раду.¹⁷

¹⁶ Стајић, Љубомир, Мијалковић Саша, Станаревић, Светлана, *op. cit.*, стр. 210 и 211.

¹⁷ Стајић, Љубомир, Мијалковић Саша, Станаревић, Светлана, *op. cit.*, стр. 196.

Полицијска етика у међународном и националном праву

Постоје међународни документи који дају смернице за израду начела и правила полицијске етике, а постоје и документи којима се штите одређене вредности појединца и друштва од самовоље примењивача права, што је свакако од значаја за изградњу полицијске етике. То су најчешће документи који промовишу и пропагирају заштиту и унапређење људских права и међународног хуманитарног права. У овом делу рада биће разматрано како је полицијска етика регулисана у међународним документима донетим од стране Генералне скупштине Уједињених нација и Парламентарне скупштине Савета Европе, као и домаћим правним прописима.

Документи Уједињених нација

Кодекс понашања за полицајце¹⁸ припада категорији инструмената које дају ауторитативне смернице владама, а односе се на људска права и кривично право. Тако Кодекс прописује одговорност за обављање дужности полицајца уз пуно поштовање људских права и достојанства. Истовремено, полицијска **употреба силе** ограничена је на оне случајеве где је то апсолутно потребно за постизање легитимних циљева примене права. Употреба ватреног оружја сматра се крајњом мером. Кодекс, наравно, предвиђа забрану мучења, нечовечног или понижавајућег понашања или кажњавања и прецизира обавезу заштите здравља лица лишених слободе, борбу против мита и корупције, заштиту поверљивих података и поштовања законитог поступања уопште.¹⁹

Овај кодекс подсећа да је један од циљева прокламованих Повељом ОУН остваривање међународне сарадње кроз развијање и подстицање поштовања људских права и основних слобода свих људи, без обзира на расу припадност, пол, језик и веру. Израда кодекса је само једна од многобројних мера за обезбеђење заштите свих права и интереса грађана којима служе лица одговорна за примену закона. Кодекс не подлеже ратификацији јер није међународни уговор, али је прихваћен и уграђен у кодексе полицијске етике многих земаља.

Наведени кодекс је касније надограђен принципима других међународних докумената, и то:

Конвенција Уједињених нација против тортуре и других сурових, нељудских и понижавајућих казни или поступака²⁰

Конвенција забрањује сваки акт којим се једном лицу намерно наносе бол или тешке физичке или менталне патње у циљу добијања од њега или не-

¹⁸ Усвојен Резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација број 34/169 од 17. децембра 1979. године.

¹⁹ Avramović, Nenad, Marković, Miloš (2010): "Harmonizacija prava policije Republike Srbije sa evropskim standardima u oblasti zaštite ljudskih prava", Pravo - teorija i praksa, No 11-12, pp. 43-53.

²⁰ Донета Резолуцијом Генералне скупштине ОУН број 39/46 од 10. децембра 1984. године у Њујорку.

ког трећег лица обавештења или признања или његовог кажњавања за дело које је то или неко треће лице извршило или за чије извршење је осумњичено, застрашивања тог лица или вршења притиска на њега или застрашивања или вршења притиска на неко треће лице или из било којег другог разлога заснованог на било ком облику дискриминације ако тај бол или те патње наноси службено лице или било које друго лице које делује у службеном својству или на његов подстицај или са његовим изричитим или прећутним пристанком. Ово се односи на бол или патње које су резултат искључиво санкција, неодвојивих од тих санкција или које те санкције проузрокују (члан 1).

Свака држава чланица настоји да се према њеном кривичном праву сва акта тортуре сматрају кривичним делима и за иста пропишу одговарајуће казне (члан 4).

Декларација о основним принципима правде за жртве криминалних делатности (злочина) и жртве злоупотребе власти²¹

Овим међународним документом се штите људска права, нарочито права жртава: право на правду и коректан третман, право накнаде штете и право на адекватну помоћ. Посебно је значајно посвећивање пажње заштити жртава злоупотребе власти, између осталог, и злоупотребе положаја и овлашћења припадника полиције, што досеже сферу угрожавања безбедности која је пре тога била запостављена. Политичка злоупотреба власти и злоупотребе припадника полиције, обавештајних служби и војних снага има посебну „тежину“ јер донекле имају могућност заштите од санкција унутрашњег права: носилац угрожавања безбедности је онај који је дужан да се супротставља угрожавањима и кажњавањима његове носиоце.

Основни принципи употребе силе и ватреног оружја²²

Овим међународним документом дају се основне смернице и принципи за употребу силе и ватреног оружја припадницима полиције који су за то овлашћени. Основна начела захтевају избор полицијских кадрова уз поштовање одређених поступака селекције и нужности поседовања одговарајућих моралних, психолошких и физичких квалитета, сталну и детаљну полицијску обуку уз периодичну проверу њихових способности, обученост за употребу средстава принуде. Посебно се мора инсистирати приликом обуке кадрова на питањима етике, примене права и људских права и алтернативама коришћења силе и ватреног оружја, укључујући мирољубиво решавање сукоба, разумевање понашања и посредовања с циљем ограничавања употребе силе и ватреног оружја.

²¹ Усвојена Резолуцијом Генералне скупштине ОУН број 40/34 од 29. Новембра 1985. године.

²² Усвојено на Осмом конгресу ОУН за превенцију криминала и третмана преступника, 7. децембра 1990. године.

Документи Савета Европе

Декларација Савета Европе о полицији²³ је састављена из три дела: 1) Етика; 2) Статус полиције и 3) Функција полиције за време рата и других ванредних ситуација. Први део дефинише основне принципе професионалне етике – правне и моралне обавезе припадника полиције садржане у 16 правила, опширније и детаљније него кодекс понашања за полицију (обавеза одбијања незаконитих наређења и наређења којима се захтева мучење, погубљење по кратком поступку или нечовечан и понижавајући поступак или кажњавање, забрана дискриминације итд.). Другим делом се дефинише организација полиције. Трећи део се односи на одредбе хуманитарног права којима се наглашавају положај, задаци и дужности припадника полиције у оружаном сукобу.

Европска конвенција о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака

²⁴

Државе чланице Савета Европе, потписнице ове Конвенције, преузеле су члан 3. Конвенције о заштити људских права и основних слобода *"нико се не сме подвргнути мучењу или нечовечном, односно понижавајућем поступању или кажњавању"*, као свој аксиом. Конвенција предвиђа да се заштита особа лишених слободе од мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака може појачати вансудским средствима превентивног карактера која се заснивају на посетама. Установљава се Европски комитет за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака.

Европски кодекс полицијске етике²⁵ представља круну у досадашњим напорима на изради кодекса полицијске етике. Односи се првенствено на припаднике полиције чији је примарни циљ одржавање закона и реда у цивилном друштву, а који су овлашћени од државе да у ту сврху користе силу или специјална овлашћења. Кодексом се дефинишу: 1) циљеви полиције; 2) правни основ полиције у условима владавине права; 3) полиција и кривично – судски систем; 4) организационе структуре полиције (општи део, квалификације, регрутовање и задржавање у служби радника полиције, обука припадника полиције, права припадника полиције); 5) смернице за полицијску акцију/интервенцију општи принципи и посебне ситуације; 6) одговорност и контрола полиције; 7) истраживање и међународна сарадња.

Основна идеја кодекса јесте максимално професионално обављање полицијских делатности, у реализацији функције безбедности уз потенцирање промоције, заштите унапређења људских права.

²³ Усвојена Резолуцијом Парламентарне скупштине Савета Европе број 690, од 8. маја 1979. године.

²⁴ Усвојена од стране Комитета министара Савета Европе, Стразбур, септембар 2002, („Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, број 9/2003).

²⁵ Препорука (2001)10 коју је усвојио Комитет министара Савета Европе 19. септембра 2001. године (European Code of Police Ethics)

Полицијска етика у законодавству Републике Србије

У овом делу рада анализираће се одредбе Закона о полицији²⁶ и Кодекса полицијске етике²⁷.

Запослени у Министарству унутрашњих послова Републике Србије и Полицији дужни су да једнако поступају према свима без обзира на њихову расну, полну или националну припадност, њихове различитости које проистичу из друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења или опредељења, рода и родног идентитета, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.²⁸

Полиција обавља полицијске послове са циљем и на начин да свакоме обезбеди једнаку заштиту безбедности, права и слобода, примењујући закон и уставно начело владавине права.²⁹

Обављање полицијских послова заснива се на начелима професионализма, деполитизације, сарадње, економичности и ефикасности, законитости у раду и сразмерности у примени полицијских овлашћења, као и других начела којима је уређено деловање органа државне управе, деловање државних службеника и поступање у управним стварима.

У обављању полицијских послова дозвољено је примењивати само мере и средства принуде која су утврђена законом и којима се резултат постиже без или са што мање штетних последица по лице према коме се мере предузимају.³⁰

При обављању полицијских послова, Полиција се придржава утврђених и достигнутих стандарда полицијског поступања, узимајући у обзир међународно опште прихваћене стандарде поступања који се односе на: 1) дужност служења грађанима и заједници; 2) одговарање на потребе и очекивања грађана; 3) поштовање законитости и сузбијање незаконитости; 4) остваривање људских и мањинских права и слобода; 5) недискриминацију при извршавању полицијских задатака; 6) сразмерност у употреби средстава принуде; 7) забрану мучења и примене нечовечних и понижавајућих поступака; 8) пружање помоћи настрадалим лицима; 9) придржавање професионалног понашања и интегритета; 10) обавезу заштите тајних података; 11) обавезу одбијања незаконитих наређења и пријављивања корупције.³¹

Полицијски службеник дужан је да обавља полицијске послове у складу са законом, другим прописима и правилима струке и уз поштовање одређби Кодекса полицијске етике. Кодекс полицијске етике представља скуп правила о етичком поступању полицијских службеника.

²⁶ „Сл. гласник РС”, бр. 6/2016)

²⁷ „Сл. гласник РС”, бр. 92/2006.

²⁸ Спречавање дискриминације (члан 5 Закона о полицији)

²⁹ Циљ обављања полицијских послова (члан 31 Закона о полицији)

³⁰ Начела обављања полицијских послова (члан 32 Закона о полицији)

³¹ Стандарди полицијског поступања (члан 33 Закона о полицији)

Полиција има Кодекс полицијске етике ради остваривања највиших националних и међународних стандарда полицијског поступања и подршке владавини права. Полицијски службеници обављају полицијске послове у складу са законом и међународним стандардима које је Република Србија прихватила, руководећи се циљевима полиције у демократском друштву и принципом владавине права. Главни циљеви полиције су одржавање јавног реда и спровођење закона, заштита и поштовање људских права, превенција и откривање кривичних дела и други видови борбе против криминала, пружање помоћи и служење људима у складу са Уставом и законом.³²

Полицијски службеници уживају иста грађанска и политичка права као и други грађани, али се придржавају и ограничења тих права потребних због извршавања функције полиције у демократском друштву, у складу са законом и Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода. За полицијске службенике и друге грађане обавезујући су исти закони и други прописи, а изузеци се заснивају једино на разлозима одговарајућег обављања полицијских послова у демократском друштву.³³

Употреби средстава принуде, а нарочито употреби оружја, полицијски службеници прибегавају само у случајевима и под условима предвиђеним законом и другим прописима, не примењујући већу принуду од неопходне, и то само када је апсолутно нужно и у мери коју диктира реализација легитимно постављеног циља.³⁴

У свом раду полицијски службеници руководе се начелом непристрасности у извршавању закона без обзира на национално или етничко порекло, расу, језик и друштвени положај онога на кога закон треба применити, на његова политичка, верска и филозофска уверења, или на његове године, брачно стање, пол, или какву физичку или психичку ману.³⁵

Полицијски службеници своје дужности испуњавају придржавајући се принципа законитости, пружајући подршку владавини права, штитећи правни поредак и његове институције и обезбеђујући остваривање људских права и слобода у складу са одредбама Устава и закона, са Универзалном декларацијом о људским правима и са другим међународним актима у области права човека које се Република Србија обавезала да примењује.³⁶

У оквиру послова свог радног места, кад год је то могуће, полицијски службеник предузима све неопходне мере и активности које ће омогућити грађанима несметано и ефикасно остваривање њихових права, обавеза и интереса. Послове за које је задужен полицијски службеник треба да обавља професионално – по правилима струке, савесно, непристрасно и дисциплиновано.³⁷

³² Члан 1-3 Кодекса полицијске етике

³³ Законитост и владавина права (члан 5 и 6. Кодекса полицијске етике).

³⁴ Члан 35. став 1 Кодекса полицијске етике

³⁵ Члан 36. став 1 Кодекса полицијске етике

³⁶ Члан 38 Кодекса полицијске етике

³⁷ Члан 39 Кодекса полицијске етике

Запослени у Полицији би такође требало да се придржавају Кодекса понашања државних службеника.³⁸ Понашање супротно одредбама овог кодекса представља лакшу повреду радне дужности, осим ако је законом одређено као тежа повреда радне дужности.

ОЕБС-ов Приручник о полицијској етици, до сада једини међународни документ који даје детаљну анализу Кодекса полицијске етике Републике Србије, наводи да овај кодекс омогућава постизање највиших националних и међународних стандарда у овој области, тако омогућавајући полицијским службеницима да обављају своје дужности у складу са законом и међународним стандардима и у складу са циљевима које има полиција у демократском друштву по принципима владавине права.³⁹

Закључна разматрања

Појам безбедности често има више значења и може се посматрати из више аспеката, па се и даље води расправа о томе шта безбедност, у ствари, јесте. Најчешће тумачење појма безбедности у домаћој литератури полази од претпоставке да се под тим термином подразумева одређено *стање, организација, функција или систем или све то заједно*.

На основу дефиниција безбедносне културе које су представљене могу се извести неке основне карактеристике безбедносне културе: да је безбедносна култура део опште културе; да обухвата ставове, знања и вештине из области безбедности; да се ставови односе на позитиван (проактиван) приступ потреби заштите себе и других, државе и међународне заједнице; да има, пре свега, превентивну улогу; да је одлика како глобалног друштва тако и појединца и њен циљ је да сачува вредности једног друштва. Узрочно-последична веза безбедности и безбедносне културе је недвосмислена и трајна, а то указује и на значај даљег проучавања ове зависности као и утврђивање фактора који одређују безбедносну културу.

Полицијски службеник дужан је да обавља полицијске послове у складу са законом, другим прописима и правилима струке и уз поштовање одредби Кодекса полицијске етике. Кодекс полицијске етике представља скуп правила о етичком поступању полицијских службеника. Кодекс полицијске етике једним делом представља листу образаца понашања и поступака полицијских службеника које од њих, независно од правних прописа, очекује друштво и колектив професије.

Од степена развоја безбедносне културе зависи и обим уважавања и примене принципа полицијске етике. Од степена развијене свести о неопходности поштовања професионалног кодекса и од обима његовог поштовања зависи и степен развијености безбедносне културе. Поштовање кодекса додатно изграђује безбедносну културу појединца и колектива. Када безбедносна

³⁸ „Сл. гласник РС”, бр. 29/2008.

³⁹ Приручник о полицијској етици (2014): Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд.

култура достигне висок ниво и превазиђе постојеће стандарде полицијске професије, онда појединци и колективи предлажу, допуњују или мењају кодекс полицијске професије.

Литература:

1. Avramović, Nenad, Marković, Miloš (2007): „*Decentralizacija, regionalizacija i oblici organizovanja policije*“ u Živković Jovan (ur.), „Regionalizam – Novi društveni okvir“, Zbornik, Centar za regionalnu politiku, Hanns Seidel Stiftung, Niš, 24(11-12): 22-33
2. Avramović, Nenad, Marković, Miloš (2010): „*Harmonizacija prava policije Republike Srbije sa evropskim standardima u oblasti zaštite ljudskih prava*“, Pravo - teorija i praksa, vol. 27, br. 11-12, str. 43-53.
3. Vuković, S., Mijalković, Saša (2003): *Doprinos pripadnika policije sopstvenoj viktimizaciji*, Ugrožavanje bezbednosti pripadnika policije – uzroci, oblici i mere zaštite, Policijska akademija, Beograd.
4. Dorđević, Obren (1986): *Leksikon bezbednosti*, Partizanska knjiga, Beograd.
5. Ivančević, Nikola (1992): *Društvena samozaštita I deo*, Fakultet narodne odbrane Beograd.
6. Kovačević, Sreten (1980): *Osnovi sistema društvene samozaštite*, VŠUP, Beograd.
7. Milašinović, Radomir, Milašinović, Srđan, Putnik, Nenad (2012): *Teorije konflikata*, Fakultet bezbednosti, Beograd.
8. Miletić, Slobodan (1997): *Policijsko pravo*, Policijska akademija, Beograd.
9. Stajić, Ljubomir, Mijalković Saša, Stanarević, Svetlana (2005): *Bezbednosna kultura*, drugo izdanje, Draganić, Beograd.
10. Stajić, Ljubomir (2015): *Osnovi sistema bezbednosti sa osnovama istraživanja bezbednosnih pojava*, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Univerzitet u Novom Sadu, Pravni fakultet u Novom Sadu, Centar za izdavačku delatnost.
11. Stanarević, Svetlana (2012): *Koncept bezbednosne kulture i pretpostavke njegovog razvoja*, doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti.
12. Stanarević, Svetlana, Ejduš Filip (urednici) (2009): *Pojmovnik bezbednosne kulture*, Centar za civilno-vojne odnose uz pokroviteljstvo Ministarstva omladine i sporta, Beograd.
13. Conception de la securite, Serie d' etudes 14, Publication des Nations Unies, 1986. A/40/553.

Међународни и домаћи правни прописи:

1. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, koju je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija 10. decembra 1948. godine u Parizu.
2. Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, („Službeni list SCG – Međunarodni ugovori“, broj 9/2003).
3. Kodeks ponašanja za policajce, koji je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija svojom rezolucijom broj 34/169 od 17. decembra 1979. godine.
4. Deklaracija Saveta Evrope o policiji, koju je Parlamentarna skupština usvojila 8. maja 1979. godine.
5. Evropski kodeks policijske etike - Preporuka (2001)10 koju je usvojio Komitet ministara Saveta Evrope 19. septembra 2001. godine.

6. Evropska konvencija o sprečavanju mučenja i nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, koju je usvojio Komitet ministara Saveta Evrope, Strazbur, septembar 2002, („Službeni list SCG – Međunarodni ugovori“, broj 9/2003).
7. Priručnik o policijskoj etici (2014): Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd.
8. Dokument vizije za reformu Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije – Sažetak, oficijelni dokument MUP-a R. Srbije, Časopis „Bezbednost“ br. 5/2003, strana 659-667.
9. Zakon o policiji Republike Srbije („Sl. glasnik RS“, br. 101/2005, 63/09 - US, 92/11)
10. Zakon o policiji Republike Srbije („Sl. glasnik RS“, br. 6/2016)
11. Kodeks policijske etike („Sl. glasnik RS“, br. 92/2006)
12. Kodeks ponašanja državnih službenika ("Sl. glasnik RS", br. 29/2008)
13. Uputstvo o policijskoj etici i načinu obavljanja poslova ("Sl. glasnik RS", br. 41/2003).

SECURITY CULTURE AND POLICE ETHICS

Summary: The concept of security often has multiple meanings and can be viewed from several perspectives, but the question of what security actually is, still remains a subject of debate. The most common interpretation of the concept of security in national literature starts with the assumption that the term implies a certain condition, organization, function, or system, or all this together.

Based on the presented definitions of security culture, therein they derive some of its basic characteristics: namely, that the security culture is part of ones general knowledge; that it includes positions, knowledge and skills in the field of security; positions are influenced by positive (proactive) approaches towards the need of protecting ourselves and others, states and the international community; that it has, above all, a preventive role; that it is common both for the global society and individuals and its goal is to preserve the values of a society. Causal link between security and security culture is unambiguous and permanent.

A police officer is obliged to perform police duties in accordance with law, regulations and professional standards and with respect for the provisions of the Code of Police Ethics. The Code of Police Ethics is a set of rules on ethical conduct of police officers. The Code of Police Ethics in part is a list of behavior patterns and practices, that society and professional collective, irrespective of the legal regulations, expect from police officers to apply.

The scope of compliance and application of principles of Police Ethics depends on the level of development of security culture. On the other hand, the level of development of security culture depends on the level of awareness about the necessity of following the professional code. Respecting the Code further upgrades individual and collective security culture. Therefore, when security culture reaches a high level and overcomes the existing policing standards, then individuals and collectives propose, amend or change the Code of police profession.

Key words: safety, culture, security culture, code, police ethics, morality, legality